

ANÀLISI DE L'EVOLUCIÓ SOCIODEMOGRÀFICA I PAISATGÍSTICA DEL MASSÍS DEL PEDRAFORCA

BLOC II: Estudi demogràfic i socioeconòmic

Projecte de Final de Carrera de la Llicenciatura de Ciències Ambientals, febrer 2012

Resum

Aquest segon bloc pretén mostrar l'evolució demogràfica i socioeconòmica, coneixent les dades dels censos demogràfics i les activitats econòmiques municipals. A partir de l'anàlisi, mitjançant diferents indicadors demogràfics es mostra la tendència de la població empadronada, on s'evidencia trets característics de la població rural, en que destaca l'envelliment generalitzat. Posteriorment s'analitza les perspectives demogràfiques futures segons diferents escenaris. Aquestes dades poden ser emprades a posteriori per planejar el desenvolupament local.

Paraules clau: *Població, activitats econòmiques, èxode rural i projeccions.*

Resumen

Este segundo bloque pretende mostrar la evolución demográfica y socioeconómica, conociendo los datos de los censos demográficos y las actividades económicas municipales. A partir del análisis, mediante diferentes indicadores demográficos, se muestra la tendencia de la población empadronada, donde se evidencia los rasgos característicos de la población rural, en que destaca el envejecimiento generalizado. Posteriormente se analiza las perspectivas demográficas futuras a partir de distintos escenarios. Estos datos pueden ser utilizados posteriormente para planear el desarrollo local.

Palabras clave: *Población, actividades económicas, éxodo rural y proyecciones.*

Abstract

This second section pretends to show the demographic and socioeconomic evolution by taking the data of the demographic census and the local economic activities. Based on the analysis throughout different demographic indicators it is shown the tendency of the registered population, where an evidence of characteristic features of the rural population is seen and a generalized ageing is emphasized. Then the future demographic perspectives are analyzed depending on different settings. These data can be used subsequently to plan the local development.

Key words: *population, economic activities, rural exodus and projections.*

INTRODUCCIÓ

La població humana és dinàmica i es troba en continu canvi. Els comportaments demogràfics de la societat i la seva creixent intervenció amb el medi, conscient o inconscientment, transforma el paisatge natural fragmentant l'hàbitat.

En aquest cas, es tractarà la influència a través de la pressió demogràfica sobre el territori mitjançant l'anàlisi de l'evolució de les dinàmiques i estructures demogràfiques i socioeconòmiques de l'àrea d'estudi del Massís del Pedraforca, els municipis de Gósol i Saldes. A partir de l'anàlisi, on el principal actor i motor és la població, es vol observar les transformacions esdevingudes en el conjunt de la dinàmica poblacional que ens permetran caracteritzar i entendre la realitat del context rural del marc territorial del Massís del Pedraforca, que representa un important condicionant per al seu desenvolupament.

OBJECTIUS

El present estudi té com a objectius generals

Caracteritzar les dinàmiques demogràfiques i econòmiques municipals i de l'àrea d'estudi, observar com ha influït l'èxode rural i estimar la població futura.

D'altra banda s'han fixat també uns objectius específics:

- Caracteritzar i contextualitzar els processos demogràfics segons factors socials i econòmics.
- Descripció de les dinàmiques històriques, recents i actuals.

- Estimar el valor de paràmetres relatius a una variable específica de la població.
- Caracteritzar la dinàmica econòmica a grans trets de l'àrea d'estudi.
- Analitzar el despoblament en el món rural i estudiar les conseqüències en l'àmbit de l'àrea d'estudi.
- Avaluar els efectes que produeixen quan es contrasta la situació entre ambdós municipis d'estudi.
- Contrastar la situació i tendència entre ambdós municipis d'estudi i les dinàmiques comarcals
- Establir les projeccions a curt, mitjà i llarg termini seguint les tendències més plausibles de les variables determinants de la dinàmica poblacional.
- Observar l'efecte de diferents hipòtesis migratòries.
- Establir els perfils de les condicions demogràfiques que assolirà la població.

METODOLOGIA

Dinàmiques demogràfiques

Aquest apartat es subdivideix en dos eixos caracteritzats per l'evolució de les dinàmiques demogràfiques.

En primer lloc es pretén observar a grans trets l'evolució de la població històrica (1717-1975) i seguidament s'aprofundeix en les dinàmiques i estructures demogràfiques recents fins l'actualitat (1975-2010). En aquest darrer cas es realitza un anàlisi exhaustiu del període a partir de dades de

censos i padrons municipals publicades a l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). Posteriorment es tracta aquestes dades mitjançant varis indicadors de les diferents components demogràfiques (fecunditat, mortalitat i immigració) i d'estructura per grups d'edat i sexe.

Així com es realitza una comparativa de diferents indicadors de dinàmiques demogràfiques : població per sexe, grups d'edat, taxa de joventut, índexs d'envelliment, sobreenvelliment, potencialitat, tendència i recanvi de població activa. Aquests indicadors ens permetran conèixer l'evolució de les tendències demogràfiques recents i actuals. En aquest cas s'estableix com a dades recents l'any 1981, per ser el primer any amb dades exhaustives detallades.

Cal tenir en compte que en el còmput de dades demogràfiques més recents hi ha l'existència del que s'anomena empadronament atípic, "*individus que resideixen habitualment fora del municipi en el qual estan empadronats*"; aquests valors se situarien entre el 12 i el 20%. No obstant, l'anàlisi es realitza a partir de les dades oficials, ja que és vol observar la tendència.

Dinàmiques econòmiques

A l'hora de conèixer la situació econòmica del marc territorial es compara amb la dinàmica comarcal. S'analitza la població activa, l'estructura productiva per sector i les infraestructures i equipaments presents a l'àmbit d'estudi.

Projeccions demogràfiques

El darrer eix se centra en realitzar estimacions de

població a partir de l'anàlisi de diferents fenòmens demogràfics que determinen la formació i l'evolució de la població, tot modificant-ne el volum i la composició. S'estableix tres horitzons a diferents períodes: curt (2010-2020), mitjà (2010-2030) i llarg (2030-2040). Cal tenir en compte que el marge d'error creixerà a llarg termini, ja que la incertesa a horitzons més allunyats augmenta.

Es recopila i tracta diferents dades que posteriorment s'empraran com a paràmetres d'entrada a l'hora d'avaluar diferents dinàmiques demogràfiques mitjançant el mòdul DemProj del programa Spectrum 4.42.

La projecció de la població futura es realitza a partir de cinc factors claus i que són els paràmetres d'entrada:

- Població base: Població municipal per grups d'edat i sexe. Any 2010.
- Fertilitat: Consta de dos paràmetres: la Taxa General de Fecunditat (TGF) i la Taxa de Fecunditat per Edats (TFE); aquestes taxes es calculen a partir de dades comarcals. les taxes de fecunditat es mantenen constant al llarg del temps seguint la tendència recent (2005-2010).
- Masculinitat al néixer: És té en compte la raó de sexes al néixer, la mitjana espanyola es manté estable a l'entorn de 106.4.
- Mortalitat: Es basa en dos paràmetres: l'Esperança de vida al Néixer (EN) i la Taula de Mortalitat (TM).
- Migració: immigració i emigració

Els quatre primers factors provenen del tractament de diferents bases de dades municipals, comarcals i estatals. Mentre que el factor migratori servirà per crear quatre hipòtesis un cop analitzada l'evolució i l'estructura de la població. Alhora de plantejar diferents escenaris es tindrà en compte que no podem predir ni el sexe ni l'edat de la persona que migra. Les hipòtesis emprades s'expliquen en l'anàlisi dels resultats.

MARC TERRITORIAL

Els termes municipals en que s'emmarca el PNIN Massís del Pedraforca són:

Gósol

Província: Lleida

Comarca: Berguedà

Localització: Situat a la banda oest del Massís del Pedraforca.

Nuclis: Gósol, Sorribes, Moripol, Bonner i Vilacireres.

Àrea: 55.9 km²

Població (2010): 225 habitants

Densitat: 4.0 hab/km²

Saldes

Província: Barcelona

Comarca: Berguedà

Localització: Situat a l'est del peu del Massís del Pedraforca

Nuclis: Saldes, Espà, Maçaners, Feners i Molers

Àrea: 66,40 km²

Població (2010): 340 hab.

Densitat: 5.1 hab/km²

ANÀLISI DELS RESULTATS

Dinàmiques demogràfiques

Evolució demogràfica històrica (1717-1975)

Des de finals de s. XVIII fins a mitjans de segle XIX, la població de l'àrea d'estudi mostra una tendència de creixement lligat a l'activitat agrícola, ramadera i amb el naixement de la indústria molinera i minera. Durant la segona meitat del s.XIX, s'observa els primers símptomes de decreixement demogràfic lligat al desequilibri entre població-recursos i el procés d'industrialització del Berguedà i Barcelona, essent un punt d'inflexió de la dinàmica evolutiva de la població rural, on es produeix un abandonament del territori amb migració cap a les grans ciutats.

Evolució demogràfica recent (1975-2010)

El model de territori de l'àmbit d'estudi presenta les característiques típiques de poblament de les zones rurals en les quals la població ha anat disminuint variant lleument. No obstant, en nuclis tan petits, qualsevol variació comporta nombrosos canvis. Els municipis d'estudi presenten un fort desequilibri demogràfic marcat per una davallada poblacional originada pel descens de fecunditat, un increment de la generació suport (població adulta), la masculinització i l'envelliment del territori, on el pes de la població jove és cada cop més baix. Les dades de creixement real, la diferència entre el creixement vegetatiu i les migracions, mostren dades molt oscil·lants anualment, sense cap tendència clara. En l'actualitat, la major part del pes de la població recau en la població adulta, seguit de la població de gent gran i en menor pes en el grup juvenil. Es mostra una piràmide típica del món rural

desenvolupat, amb una piràmide invertida.

Dinàmiques econòmiques

Els municipis de l'àmbit d'estudi tenen un passat amb una activitat econòmica basada en l'agricultura de subsistència, ramaderia i mineria. No obstant, amb el tancament del sector miner l'estructura econòmica ha variat, mostrant una clara tendència cap al sector serveis, en el que es basa en l'actualitat. S'evidencia a partir del nombre d'equipaments turístics, en el cas de l'allotjament s'ha duplicat, mentre que en el cas de bars-restaurants s'ha triplicat en els darrers quinze anys. Cal remarcar el pes que ha obtingut el sector de la construcció gràcies a la rehabilitació d'habitatges i la construcció de segones residències, però amb la crisi del totxo la construcció de nova planta sembla estancada. Mentre que les activitats agrícoles i ramaderes han passat a tenir un paper residual.

Projeccions demogràfiques

Un cop observats els diferents efectes demogràfics, es realitza un conjunt d'escenaris a partir de les tendències de les variables que determinen la dinàmica poblacional. Les diferències entre els escenaris estan en funció dels fluxos migratoris. Aquestes hipòtesis estan emmarcades en una població tancada, en l'èxode rural i captació de nouvinguts. Segons el tipus l'edat de migració de la població, el nombre de naixements variarà; no obstant aquest paràmetre s'aplica aleatòriament. Aquestes hipòtesis s'apliquen per als tres horitzons (curt, mitjà i llarg termini) de forma municipal:

- H1** Es considera la població com a tancada, és a dir avalua el creixement natural de la població. Així, el saldo migratori net és zero.
- H2** Avalua les conseqüències d'un saldo migratori lleugerament positiu. Considera la situació hipotètica de polítiques per afavorir l'arribada a cada poble d'una parella sense fills.
- H3** Considera polítiques més fortes i atraients, tenint com a objectiu atraure 3 parelles anualment.
- H4** Correspon a situacions en què es perpetua l'èxode, considerant que marxa una parella anualment.

Els resultats de l'anàlisi per a cada hipòtesi mostra:

Les hipòtesis 1, 2 i 4:

- Despoblament.
- Desestructuració per grups d'edat i sexe.
- Davallada o desaparició de les franges d'edat juvenil a causa de la baixa natalitat.
- Envel·liment i sobreenvelliment
- Masculinització
- població de suport (l'equivalent a la franja d'edat dels 30-49) és insuficient per a mantenir la població jubilada i envellida.

En la hipòtesi 3, però, la immigració aconsegueix, no només frenar el descens poblacional, sinó un substancial augment. Així doncs, es pot suposar que l'estratègia d'atraure nous habitants pot ser solució per al descens poblacional. No obstant, però, no s'aconseguirà que l'estructura poblacional sigui òptima, ja que la franja juvenil serà força minoritària (sí bé seria major que en les altres hipòtesis) i l'envelliment continuaria sent marcat sobretot a llarg termini. Cal apuntar, però, que la presència majoritària de la població adulta (al voltant del 65%) podrien ser suficients per a sustentar

econòmicament la població.

No obstant en tots els escenaris es mostra un increment, més o menys pronunciat, de l'edat mitjana de la població, actualment situa al voltant dels 49 anys, és a dir, cada cop la població tendirà a tenir edats més pròximes a la jubilació.

DESPOBLAMENT

Els factors que han influenciat en la disminució de població de l'àrea d'estudi són:

- Econòmics: mecanització, el poder d'atracció de les ciutats, poques oportunitats laborals especialitzades i la pèrdua d'importància relativa de l'agricultura i la ramaderia.
- Demogràfics: masculinització rural, èxode juvenil que redueix la població en edat reproductiva i això fa disminuir la taxa de natalitat, el nucli familiar perd el vincle amb l'entorn rural d'origen.
- Equipaments: van directament relacionats amb la demanda i amb el gruix de la població, estan garantits però són limitats. La falta d'equipaments força el desplaçament de la població a municipis veïns per cobrir aquests serveis. El tancament de l'escola de Saldes pot ser un factor clau en la migració.
- Ambientals: factors climàtics i orogràfics

Aquestes causes poden comportar diferents conseqüències basades en la pèrdua cultural, de patrimoni, estil de vida lligats a uns costums i coneixements ancestrals, simplificació del mosaic forestal amb l'abandonament de terres cultivades, davallada de la ramaderia pot comportar una

desaparició dels camins ramaders, i un increment de vessants exposades al risc d'erosió i esllavissades (minva la compactació del sòl per part del ramat).

CONCLUSIONS

Dinàmiques demogràfiques

S'observa una estabilització de població, al voltant de 225 i 340 habitants a Gósol i Saldes respectivament. No obstant, els valors de creixement real, són molt oscil·lants anualment. Factors econòmics i de benestar social, com per exemple el tancament de l'escola a Saldes, pot incrementar moviments migratoris. S'observa un clar envelliment de la població, amb una estructura de població jove (<15 anys) feble, una població adulta (entre 15-65 anys) que representa al voltant del 70% del pes poblacional, i una població de gent gran (superior al 20%).

Dinàmiques econòmiques

S'observa un canvi en que la dinàmica típica de municipis rurals, basats antigament en activitats agrícoles i ramaderes, cap a l'especialització del sector serveis, especialment amb finalitats turístiques. Aquest fet s'observa, amb un menor nombre de pastors, horts familiars i un increment d'infraestructures i equipaments destinats als forasters. Aquesta especialització comporta una problemàtica que pot afectar directament a l'èxode, ja que aquest sector té un potencial variable al llarg de l'any i també setmanalment.

Síntesi dinàmiques demogràfiques i econòmiques

L'àrea d'estudi és un espai rural-natura o patrimoni, ja que la gestió que s'està duent a terme en aquest espai es de foment del turisme i potenciació del valor natural i paisatgístic, afavorint la realització d'activitats de lleure. Amb aquesta gestió es pretén passar d'un espai en recessió a un espai en renaixement.

Proyecciones demográficas

Es pot sintetitzar les estimacions de població futura en envelliment i gran desestructuració de la població. Aquests fets poden comportar una pronunciació de l'èxode rural, ja que constitueix un sistema econòmicament insostenible.

A partir dels diferents escenaris, tan sols s'evidencia un creixement demogràfic si realitzar una política forta i atraient mitjançant l'aportació tres parelles a cada municipi (hipòtesi 3). Aquest fet implicaria un cert rejuveniment de la població amb presència d'estructura jove de població.

En aquest sentit, les administracions han de ser les encarregades de garantir la creació de llocs de treball per a la població local i per a diferents possibles futurs habitants, de la mateixa manera que han d'aproximar les condicions de benestar a les existents a les ciutats sense perdre l'essència del món rural, garantint l'accés a la sanitat i l'educació, els pilars fonamentals de l'estat del benestar, així com facilitar l'accés a l'habitatge.

Perspectives de futur

Els factors econòmics i socials del despoblament són alhora causa i conseqüència, la falta d'equipaments i serveis fomenten el descens de població i aquests

descens propicia que decaiguin més les prestacions a la població. Aquesta dependència empobreix el mercat local i desapareixen llocs de treball, alhora que s'homogeneïtza el paisatge.

Les línies a seguir són per una banda intentar mantenir la població local i per l'altra fomentar l'arribada de nous joves (neorurals).

Bibliografia

CORTÉS SAMPER, C., (2009). Población y economía rural en la "Montaña de Alicante. Publicaciones Universidad de Alicante.

DÍAZ MARTÍNEZ, F., (1990). *Demografía de la población de Albacete. Bases para una planificación económica. Albacete*. Editorial: Servicio de publicaciones de la Universidad de Castilla-La Mancha.

PERRIER-CORNET, Ph., (2002). *La transformation des campagnes françaises, la Tour d'Aigues*. Editorial Édition de l'Aube.

REQUES VELASCO, P., (2006). *Geodemografía. Fundamentos conceptuales y metodológicos. Santander*. Textos Universitarios de Ciencias Humanas. Universidad de Cantabria.

CAMBRA DE COMERÇ DE BARCELONA (2008) *Impacte socioeconòmic del turisme al Berguedà*. Cambra Oficial del Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona. [Consulta: setembre 2011]. Disponible a: <<http://www.cambrabcn.org>>

CAMARERO, L. et al.; (2009). *La población rural de España. De los desequilibrios a la sostenibilidad social*. Obra Social Fundación "la Caixa". Colección Estudios Sociales. Núm 27. [Consulta: novembre

- 2011]. Disponible a:
<http://obrasocial.lacaixa.es/ambitos/estudiossocial.es/volumenes09_es.html>
- DEPARTAMENT D'EMPRESA I OCUPACIÓ (2010). Dossier comarcal del Berguedà. Generalitat de Catalunya. Col·lecció de dossiers comarcals. [Consulta: gener 2012]. Disponible a:
<<http://www20.gencat.cat/portal/site/empresaiocupacio>>
- FULLANA COLL, A., (2004) *Estudi sobre la població de Menorca. Anàlisi demogràfic de finals del segle XX*. OBSAM. [Consulta: octubre 2011]. Disponible a:
<<http://www.obsam.cat/documents/documents/estudi-poblacio-Menorca.pdf>>
- GÓMEZ, J. et al., (2007). Percepción pública del problema de despoblación del medio rural en Castilla y León. *Universidad de Valladolid. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación*. [Consulta: octubre 2011]. Disponible a:
<<http://www.eclac.org>>
- LÉGER, F., (2007). Hipótesis demográficas y económicas usadas en las valoraciones actuariales de los regímenes de seguridad social y de pensiones . Un estudio de los diferentes análisis realizados por la OIT . Consulta: octubre 2011]. Disponible a:
<www.issa.int/pdf/helsinki07/3leger.pdf>
- RICO GONZÁLEZ, M y GÓMEZ GARCÍA, JM., *Evolución demogràfica y desarrollo en los espacios rurales: un análisis prospectivo para la comunidad autónoma de Castilla y León*. [Consulta: octubre 2011]. Disponible a:
<<http://granat.boumort.cesca.es/index.php/AGER/articulo/download/7050/5590>>
- ROMERO RENAÚ, L. (2006), *La serra del Cadí al Pirineu català*. Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona i Fons Documental Parc Natural Cadí-Moixeró [Consulta: setembre 2011]. Disponible a:
<<http://www20.gencat.cat/portal/site/parcsnaturals>>
- ALMOGUERA, P. i VALLE, C. *Envejecimiento y comarcas deprimidas en Andalucía occidental* . *AGER Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural* [en línia]. Núm. 9 [Consulta: novembre 2011]. Disponible a:
<http://www.ceddar.org/revista-ager-journal-information_publicaciones_7.html>. ISSN: 1578-7168.
- Ajuntament de Gósol (2011). **Gósol**. Recuperat agost 2011, des de <<http://gosol.ddl.net>>
- Ajuntament de Saldes (2011). **Saldes**. Recuperat agost 2011, des de <<http://www.saldes.cat/>>
- Consell Comarcal del Berguedà (2012). **Berguedà**. Recuperat agost 2011, des de <<http://bergueda.cat/>>
- Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca (2012): **DARP**. Recuperat novembre 2011, des de <<http://www.gencat.cat/darp>>
- Diccionari de les Ciències Ambientals (2011). Recuperat gener 2012, des de <<http://cit.iec.cat/dca/>>
- Diccionario de ecología: paisajes, conservación y desarrollo sustentable para Latinoamérica. Fausto O. Sarmiento (2001). **Diccionario de Ecologia**. Recuperat gener 2012, des de <<http://www.ensayistas.org/critica/ecologia/diccionario/s.htm>>

Diputació de Barcelona (2012). **DIBA**. Recuperat octubre 2011, des de <<http://www.diba.es>>

Diputació de Lleida(2012) Recuperat octubre 2011, des de <<http://www.diputaciolleida.es>>

Enciclopèdia Catalana (2012): **Enciclopèdia**. Recuperat gener 2012, des de <<http://www.enciclopedia.cat/>>

Instituto Nacional de Estadística (2012). **INE** Recuperat octubre 2011, des de <http://www.ine.es>

Institut Estadístic de Catalunya (2012). **IDESCAT**. Recuperat octubre 2011, des de <http://www.idescat.cat>

Ministerio de Empleo y Seguridad Social. Tesorería General de la Seguridad Social (2012). **MTIN**. Recuperat desembre 2011, des de <<http://www.mtin.es>>

Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. (2012). **MARM**. Recuperat desembre 2011, des de <[http://: www.marm.es](http://:www.marm.es) >

Fondo Español de Garantía Agraria (2012). **FEGA**. Recuperat desembre 2011, des de <<http://:www.fega.es> >